

УДК 343.98

Федоренко М. С.,

*аспірант кафедри кримінального права та процесу,
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів.*

ОСОБА СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Анотація. У статті розглянуто особу правоохоронців, що перевищили владу або службові повноваження як ключовий елемент структури криміналістичної характеристики цього різновиду кримінальних правопорушень. Зазначено, що визначальними в криміналістичній характеристиці є відомості про вік, стать, освіту, посаду службової особи правоохоронного органу, її повноваження, характер дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, мотиви та ціль протиправної поведінки. Наголошено, що на теперішній час суттєво ускладнено реалізацію ст. 356 КК України відсутністю чіткого визначення поняття “правоохоронні органи”, а також єдиного нормативно-правового акту, в якому б надавався повний і вичерпний перелік органів, які вважаються правоохоронними, з їх компетенцією та повноваженнями. За результатами проведеного узагальнення судово-слідчої практики зроблено висновок, що левову частку серед осіб, які засуджені за перевищення влади або своїх службових повноважень становлять співробітники, в коло функціональних обов’язків яких входять здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, розшук винних осіб, їх затримання, доставлення до чергової частини відділів поліції, тимчасове тримання, проведення з ними необхідних процесуальних дій. До мотивів, з якими правоохоронці перевищували владу або свої службові повноваження можна віднести: службово-корисливі, “псевдослужбові”, кар’єристські, насильницькі, “ідейні”, легковажно-безвідповідальні.

Ключові слова: окрема криміналістична методика, криміналістична характеристика, структура криміналістичної характеристики, особа злочинця в структурі криміналістичної характеристики, особа правоохоронців, що перевищили владу або службові повноваження.

Fedorenko M. S.,

*post-graduate student of the department of criminal law and process,
Lviv Trade and Economic University,
Lviv.*

PERSONS OF LAW ENFORCEMENT ORGANIZES OF STAFF OF CRIMINALISTIC CHARACTERISTICS OF TRANSFERS OF AUTHORITIES OR PERSONAL AUTHORITIES

Abstract: The article deals with the identity of law enforcement officers who exceeded authority or official authority as a key element of the structure of

forensic characteristics of this variety of criminal offenses. It is noted that the determining factors in forensic characteristics are information about the age, gender, education, position of an official of the law-enforcement body, its powers, the nature of actions that clearly go beyond the rights or powers granted to it, the motives and purpose of the wrongful conduct. It is stressed that the implementation of the article is substantially complicated at the present time. 356 of the Criminal Code of Ukraine lack of a clear definition of the concept of "law enforcement agencies", as well as a single legal act, which would provide a complete and exhaustive list of bodies considered to be law enforcement, with their competence and authority. According to the results of the generalization of the forensic practice, it was concluded that the lion's share among those convicted of excessive authority or their official authority is made up of employees, whose function is to carry out secret investigative (search) actions, the search of the perpetrators, their detention, bringing to the next part of police departments, temporary detention, carrying out necessary procedural actions with them. The motives with which the law-enforcers exceeded power or their official powers include: service-savvy, "pseudo-service", careerist, violent, "ideological", frivolously irresponsible.

Keywords: a separate forensic technique, forensic characterization, the structure of forensic characteristics, the person of the offender in the structure of forensic characteristics, a person of law enforcement who exceeded the authority or official authority.

Постановка проблеми. У системі структурних елементів криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів особливе місце посідає особа злочинця, яка за своїм конкретним змістом визначається певним набором (системою) ознак, специфічних для тих осіб, що вчиняють злочини даного виду [1, с. 39]. Йдеться про соціально-демографічні, особистісно-ролеві, соціально-психологічні властивості, риси правосвідомості та моралі, психічні аномалії, кримінально-правові ознаки [2, с. 66].

Слід зазначити, що вивчення особи злочинця є головним завданням ряду наук: кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, кримінально-виконавчого права, юридичної психології. З цього приводу О. Б. Сахаров зазначав, що проблема особи злочинця є однією із центральних проблем кримінології, оскільки пов'язана з етіологією злочинної поведінки [3, с. 10–12]. На думку А. Ф. Зелінського, особа злочинця — це альфа й омега кримінальної психології, її наріжний камінь [4, с. 9]. При цьому ця проблема виступає як проблема міжгалузєва, що знаходить у кожному випадку специфічний конкретний зміст і переломлення, а кожна з зазначених наук вирішує її під своїм кутом зору [5, с. 4]. Так, кримінальне право здійснює це дослідження з позицій визначення винуватості особи, індивідуалізації відповідальності та покарання (мета, мотив, обтяжуючи та пом'якшуючи обставини) [6, с. 35–37; 7, с. 11–13; 8, с. 21].

Кримінологія здійснює дослідження особи злочинця з огляду на вирішення питань загальної превенції та ресоціалізації особи, встановлення

причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів певного виду, здійснення відповідних профілактичних заходів. Процесуальне право в аспекті формування доказової бази, дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження. Юридична психологія з огляду на закономірності прояву психічних процесів, станів, властивостей особи, її вмінь, навичок, звичок, нахилів [9, с. 357–358].

У свою чергу криміналістика вивчає особу злочинця з метою правильного визначення напряму розслідування, побудови та перевірки версій, обрання тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій, з'ясування механізму слідоутворення. Тобто криміналістика головну увагу приділяє обставинам події злочину, поведінці учасників кримінальної події, способу злочину та його відображенню в матеріальних та ідеальних слідах.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Вагомий внесок щодо формування криміналістичної характеристики злочинів здійснили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гавло, В. І. Галаган, Ю. П. Гармаєв, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. Є. Корноухов, С. Ю. Косарєв, О. Ф. Лубін, Б. Є. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, В. О. Образцов, Р. Л. Степанюк, М. В. Субботіна, В. В. Тіщенко, С. Н. Чурилов, В. Ю. Шепітько, А. В. Шмонін, Б. В. Щур, М. П. Яблоков.

Водночас у сучасній криміналістичній теорії відсутні дослідження криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів і такого її структурного елемента як особа правоохоронця.

Метою статті є розроблення інформаційної моделі особи правоохоронців, що перевищували владу або службові повноваження, визначення мети та мотивації їх протиправної поведінки.

Виклад основного матеріалу. В криміналістиці проблемі дослідження особи злочинця приділялась певна увага. Так, Д. П. Поташнік обґрунтовано стверджує, що інформація про особу злочинця є однією з відправних точок у формуванні криміналістичної характеристики злочинів [10, с. 18, 19]. А. М. Зенкін наголошує, що особа злочинця зумовлює способи готування, вчинення та приховування злочину та інші важливі криміналістично значущі елементи будь-якого злочину [11, с. 46].

Отже, переважна більшість учених-криміналістів особу злочинця відносять до обов'язкових елементів криміналістичної характеристики злочинів. Водночас залишається відкритим питання стосовно того, які ознаки та властивості слід описувати. Тому особу злочинця частіше за все характеризують або у кримінально-правовому, або в кримінологічному аспектах. З цього приводу М. В. Салтевський вказував, що криміналістична характеристика особи злочинця повинна представляти людину як соціально-біологічну систему, властивості й ознаки якої відображаються в матеріальному середовищі і використовуються для розслідування злочинів [12, с. 271]. З огляду на це, в ході кримінального провадження пропонується встановлювати персонографічні дані двох рівнів: ті, що мають кримінально-

правове значення; ті, що характеризують світогляд і поведінку суб'єкта. До таких відомостей відносять: 1) ім'я (прізвище, ім'я, по батькові); 2) дату народження; 3) місце реєстрації і місце фактичного проживання; 4) національність; 5) громадянство; 6) соціальне положення; 7) сімейний стан; 8) матеріальне положення; 9) освіту; 10) суспільно-корисну працю; 11) наявність урядових нагород, спеціальних та інших звань, коли, ким та у зв'язку з чим вони були присвоєні; 12) відношення до військової служби; 13) наявність спортивних навичок; 14) чи притягувався до кримінальної відповідальності; 15) схильність до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних та сильнодіючих речовин [13, с. 86–98].

Аналіз перелічених ознак пересвідчує, що інформація про них багато в чому дублюється з кримінологічною, що надало підстави Р. С. Белкіну на скептичний висновок про те, що у криміналістичній характеристиці відбиваються кримінологічні дані про особу типового злочинця [14, с. 222]. З такою позицією у повній мірі погодитися не можна, спираючись на різну цільову спрямованість використання цієї інформації. Як справедливо вказують О. Н. Колесніченко та В. О. Коновалова, комплекс ознак, які характеризують особу злочинця, може бути різним, залежно від його цільового призначення і відповідно охоплює ознаки різної природи. Комплекс ознак особи злочинця, як елемент криміналістичної характеристики, охоплює усі ознаки, які можуть слугувати визначенню ефективних шляхів і методів встановлення, розшуку та викриття винуватого. Конкретний зміст даного елемента криміналістичної характеристики визначається тим набором ознак особистості, які специфічні для злочинців, що вчиняють злочин даного виду і суттєві для успішного розслідування [15, с. 46].

Щодо криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень, то у даному разі має йтися про спеціального суб'єкта, тобто службову особу правоохоронного органу, її вік, стать, освіту, посаду, службові повноваження, характер дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, мотиви та ціль поведінки. Саме ці ознаки є визначальними для кваліфікації певних діянь як перевищення влади або службових повноважень, формування відповідної методики їх розслідування. Віднесення певної особи до розряду службової на теперішній час доволі чітко визначено у чинному кримінальному законодавстві. Так, згідно з п. 1 примітки до ст. 364 КК службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Тобто, в законодавчому визначенні поняття службової особи вказується на п'ять видів функцій чи обов'язків, виконання яких особами, наділеними правом на їх виконання, є підставою для визнання їх службовими особами: 1) функції представника влади; 2) організаційні обов'язки; 3) розпорядчі обов'язки; 4) адміністративні обов'язки; 5) господарські обов'язки [16, с. 159].

На багато складніше постає вирішення питання з визначенням поняття «правоохоронні органи», сферою яких з 28 лютого 2014 року обмежена кримінальна відповідальність службових осіб за перевищення влади або службових повноважень, до вказаного часу суб'єктом злочину, передбаченого ст. 365 КК України, була будь-яка службова особа. На наше переконання, існуюча проблема зумовлена передусім відсутністю єдиного нормативно-правового акту, в якому б надавався повний і вичерпний перелік органів, які вважаються правоохоронними, з їх компетенцією та повноваженнями. На жаль, такого нормативно-правового акту на теперішній час бракує. Так, в законах України «Про основи національної безпеки України» та «Про демократичний цивільний контроль за воєнною організацією і правоохоронними органами» розкриваються лише основні ознаки правоохоронних органів, а в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» надано їх приблизний перелік. Зокрема, у абзаці 5 ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» вказано, що правоохоронні органи — це «органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснювати правоохоронні функції» [17]. У абзаці 4 ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль за воєнною організацією і правоохоронними органами» правоохоронні органи визначаються як «державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [18].

Перелік правоохоронних органів надано у ч.1 п. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» де зазначено, що правоохоронні органи — це «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку У Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органів доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державного лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції».

У ч. 2 п. 1 ст. 2 цього ж закону вказано, що «захисту підлягають судді Конституційного Суду України, судді та працівники апаратів судів, працівники правоохоронних органів, зазначені у частині першій цього пункту, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які беруть безпосередню участь відповідно у:

- а) конституційному провадженні;
- б) розгляді справ у судах, кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення;
- в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності;
- г) охороні громадського порядку і громадської безпеки;
- д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів;

е) контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний та митний контроль;
є) нагляді і контролі за виконанням законів» [19].

Остаточно не вирішують цього питання й багаточисельні підзаконні нормативно-правові акти, наприклад, “Положення про державну лісову охорону”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 976 від 16.09.2009 р., а також посилення на існування трьох основних ознак, за якими виокремлюють працівників правоохоронних органів від інших категорій службових осіб: 1) наявність юридичного зв'язку між особою та відповідним правоохоронним органом, наприклад, трудові або службові відносини; 2) необхідність здійснювати свої функціональні обов'язки з правоохоронної або правозастосовної діяльності; 3) безпосередня участь в одній з форм цих видів діяльності. Більше того, в законодавчих актах вживаються різні терміни, до визначення державних органів з аналогічним функціональним призначенням. Так, у тексті ст. 17 Конституції України використовують термін «правоохоронні органи», тоді як у ст. 131¹ йдеться про «органи правопорядку» [20].

Отже, термінологічна та функціональна невизначеність поняття “правоохоронні органи”, розширене тлумачення їх компетенції, суперечливість між окремими нормами чинного законодавства не сприяють реалізації ст. 365 КК України, породжують зайві дискусії щодо віднесення того чи іншого державного органу до системи правоохоронних, обумовлюють потребу у прийнятті відповідних рішень компетентними органами держави, зокрема Конституційного Суду України [21]. Не має чіткої відповіді щодо віднесення до розряду правоохоронних таких органів як: внутрішніх справ та митного контролю, зовнішньої розвідки України, Державної охорони України, відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України, Національного агентства із запобігання корупції, Національного агентства з повернення активів, Державного бюро розслідування, Державної екологічної інспекції, Державної інспекції ядерного регулювання, Державної виконавчої служби та ін. Так, в остаточній редакції ч. 1 п. 1 ст. 2 Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” йдеться лише про Національну поліцію і не згадується про органи внутрішніх справ, тоді як Національна поліція це лише один із елементів системи органів внутрішніх справ, де залишилися й інші підрозділи, наприклад, експертно-криміналістична служба, співробітники якої також приймають участь як у кримінальному провадженні, так і у виконанні рішень, ухвал і постанов судів, прокурорів, органів, що здійснюють досудове розслідування та оперативну-розшукову діяльність.

З огляду на те, що поняття “правоохоронні органи” є внутрішньо суперечливим за змістом і надмірним за обсягом, до яких чинне законодавство України відносить усіх осіб, які уповноважені державою здійснювати діяльність по охороні та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що не сприяє правозастосовній практиці і зменшує репрезентативність отриманих результатів вважаємо

слушною пропозицію щодо виокремлення у системі правоохоронних органів таких напрямів: 1) органи охорони правопорядку; 2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади; 3) органи охорони Конституції та державного контролю [22, с. 6].

Результати проведеного нами узагальнення 350 кримінальних проваджень (справ) про перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів, розглянутих судами Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Полтавської, Сумської, Харківської, Черкаської, Чернігівської областей, та міста Києва за період з 2009 по 2018 роки, показали, що до кримінальної відповідальності притягнуто 618 осіб, з яких 545 (88,19 %) перебували на службі в органах внутрішніх справ та Національній поліції, 49 (7,93 %) були співробітниками Державної пенітенціарної служби, 12 (1,94 %) — Державної фіскальної служби, 8 (1,29 %) — Державної лісової охорони, 4 (0,65 %) — Державної митної служби.

За соціально-демографічними показниками перевищення службових повноважень вчиняли представники чоловічої статі (100% випадків), які мали вищу освіту 548 осіб (88,67 %), середньо-спеціальну — 62 особи (10,03 %), середню — 8 осіб (1,30 %).

В органах внутрішніх справ та Національній поліції з 545 осіб перебували на посадах: слідчі (дізнавачі за КПК 1960 року) — 18 осіб (2,91 % від загальної кількості притягнутих до кримінальної відповідальності); співробітники оперативних підрозділів (оперуповноважені сектору карного розшуку, сектору боротьби з економічними злочинами, сектору боротьби з незаконним обігом наркотиків) — 315 (50,97 %); дільничні інспектори — 44 (7,12 %); інспектори патрульної поліції (у тому числі ППС та ДАІ) — 114 (18,45%); інспектори чергової частини — 17 (2,75 %); інспектори ізоляторів тимчасового тримання — 10 (1,62 %); співробітники підрозділів поліції (міліції) спеціального призначення (Беркут, КОРД) — 27 (4,37 %). В органах Державної пенітенціарної служби перевищення влади або службових повноважень із 49 осіб вчиняли: співробітники слідчих ізоляторів — 15 (2,43 %); співробітники кримінально-виконавчих установ — 31 (5,03 %); співробітники спеціальних лікувальних установ — 1 (0,16 %); співробітники виховних колоній для неповнолітніх — 2 (0,32 %). З 12 співробітників Державної фіскальної служби засудженими були: інспектори податкової міліції — 11 (1,78 %); податкового контролю та аудиту — 1 (0,16 %). Серед 4 співробітників Державної митної служби до кримінальної відповідальності притягнуті інспектори відділів: боротьби із контрабандою — 3 (0,48 %); митного контролю та аудиту — 1 (0,16 %). В органах Державної лісової охорони всі з 8 засуджених перебували на посаді лісничого.

Як бачимо левову частку серед осіб, які засуджені за перевищення своїх службових повноважень становлять співробітники, в коло функціональних обов'язків яких входять здійснення негласних слідчих

(розшукових) дій, розшук винних осіб, їх затримання, доставлення до чергової частини відділів поліції, тимчасове тримання, проведення з ними необхідних процесуальних дій.

У криміналістичній характеристиці особи співробітника правоохоронного органу вагоме значення набуває аналіз мети та мотивів злочинного поведіння, тобто потреб, інтересів, прагнень, потягів, настанов, що спонукали особу до конкретної дії [23, с. 18; 24, с. 7; 25, с. 12].

Слід зазначити, що в спеціальній літературі пропонувалися різноманітні класифікації мотивів злочинної поведінки працівників правоохоронних органів. Зокрема, О. А. Пилипенко, виокремлює такі мотиви: а) кар'єристські, тобто пов'язані з бажанням особи досягнути успіхів по службі шляхом вчинення злочину; б) відомчо-корпоративні, до яких передусім слід віднести кругову поруку за співробітників, що порушують закон [26, с. 98–102]. Б. С. Волков вважає, що перевищення влади відбувається з таких мотивів: збереження приятельських відносин, неповага до особистості, страх викриття, хибно зрозумілі інтереси служби, потяг до життя на “широку ногу” [27, с. 87]. На думку А. В. Галахової, характерним мотивом перевищення влади є хибно зрозумілі інтереси службової необхідності [28, с. 68–70]. Серед мотивів злочинів пов'язаних з перевищенням влади або службових повноважень О. М. Халіков виокремлює корупційний інтерес або компонент [29, с. 41–42],

М. В. Тарасов та К. О. Прохоров пропонують такий перелік мотивів цього різновиду кримінальних правопорушень: безкарність; відсутність контролю; незнання закону; необхідність забезпечення прожиткового мінімуму; користь; потреба в завоюванні авторитету; “не було іншого виходу”; помста; фінансові проблеми; “не вважав за потрібне підкорятися закону” [30, с. 15; 31, с. 78]. О. М. Варигін виокремлює мотиви “професійні” (службистські, кар'єристські, небажання псувати відносини з колегами, корисливі, конформістські, насильницькі, помста) та загально-кримінальні [31, с. 109–113]. О. С. Новаков пропонує відомчо-корпоративні, корисливо-злочинні, морально-деформовані, ситуативні мотиви [32, с. 93]. О. А. Мартиненко зазначає, що в мотиваційній сфері співробітників ОВС домінує в основному корисливий мотив [33, с. 216–228].

Як свідчать результати узагальнення кримінальних проваджень (справ) службовці правоохоронних органів перевищували свої повноваження з таких мотивів:

1) *службово-корисливі* (склали 22,33 % від загальної кількості засуджених) — використання своїх службових повноважень з метою отримання незаконної вигоди, прагнення до покращення свого матеріального становища, жадоба наживи та особистого збагачення, потяг до життя на «широку ногу», необхідність дотримання певних “тарифів за послуги”, фінансові проблеми. Так, співробітники сектору карного розшуку Ленінського РВ Харківського МУ ГУМВС України в Харківській області на виконання окремого доручення слідчого, прибувши 16.09.2015 р. до м. Конотоп Сумської області, не зареєструвалися в Конотопському МВ УМВС

України в Сумській області і не повідомили керівництву цього осередку міліції про проведення оперативно-розшукових заходів щодо встановлення особи, що підозрюється у вчиненні злочину і доставлення її до м. Харкова. Перевищуючи владу і службові повноваження застосували до затриманого фізичну силу, наділи на нього наручники, примусово посадили у салом автомобіля і вимагали за звільнення 10000 доларів США [34]. Дільничні інспектори Обухівського РВ ГУК МВС України в Київській області 27.05.2011 р. затримали неповнолітнього, застосовували до нього психічний і фізичний тиск, знущалися, заставляли підписувати якісь документи та обіцяли відпустити за умов, що він принесе їм 41000 гривень [35]. Помічник дільничного інспектора Тернівського РВ МУУМВС України в Дніпропетровській області умисно наніс удари затриманому в область тулуба і кінцівок, а потім незаконно заволодів грошовими коштами в сумі 2600 гривень [36];

2) *корупційні* (2,91 %) — використання службових повноважень задля виконання раніше взятих на себе зобов'язань щодо прикриття чиеїсь злочинної діяльності чи навпаки — виконання чийогось замовлення про руйнування чужого бізнесу, притягнення до кримінальної відповідальності конкурента, недруга та ін. Зокрема, керівник Управління податкового контролю та митного аудиту ГУ Міндоходів у Київській області 18.07.2013 р. видала незаконну вказівку щодо організації та проведення перевірки ТОВ “Розподільчий центр плюс” та ТОВ “Кондитер Транс”, метою яких було значне донарахування коштів до посадових осіб цих товариств. Ці дії правоохоронець вчинила на виконання прохання конкурентів цих фірм, з якими вона перебувала в корупційних стосунках [37];

3) *«псевдослужбові»* (5,98 %) — хибне розуміння інтересів служби, неправильне трактування поняття професійної репутації, “службова необхідність”, “відсутність іншого виходу”, конформізм, небажання зіпсувати стосунки з колегами тощо. Так, старший інспектор відділу соціально-виховної та психологічної роботи БВК № 95 14.06.2011 р. проводячи виховну роботу із засудженим, наніс йому відрізком гумового шлангу чисельні удари по ногах, голові та обличчю, пояснюючи це недовістю інших засобів виховання [38]. Співробітники сектору по роботі з особовим складом Качанівської виправної колонії № 54 у Харківській області, посилаючись на “службову необхідність”, не маючи будь-яких законних підстав, передбачених ст. 106 КВК України, 20.04.2012 р. здійснили примусове транспортування засудженого до лікувального закладу, застосував до нього фізичне насильство (зв'язали руки і ноги, били гумовими кийками) [39];

4) *кар'єристські* (9,87 %) — бажання досягнути успіхів по службі будь-яким шляхом, потреба в завоюванні авторитету серед колег, намагання покращити показники власної роботи, забезпечити виконання певних положень чинного законодавства, зокрема, щодо схилення особи до укладання угоди про визнання винуватості та ін. Так, оперуповноважені

сектору карного розшуку Самборівського МВ ГУ УМВС України у Львівській області з метою одержання визнавальних показань для покращення показників роботи відділу і збільшення особистого авторитету серед колег доставили затриманих до чергової частини, наносили їм удари, заподіявши останнім тілесні ушкодження, і примушували написати їх явку з повинною та зізнатися у скоєнні злочину [40];

5) *насильницькі* (48,06 %) — злість, помста, егоцентризм, неповага до інших осіб, авторитарність та виключність, відчуття влади та необхідності особливої поваги з боку оточуючих, деформоване уявлення про своє виключне право маніпулювати людьми, «наводити порядок» завжди і всіма доступними засобами. Оперуповноважені відділу по боротьбі з незаконним обігом наркотиків Голосіївського РУГУ МВС України в м. Києві, проводячи оперативно-розшукові заходи, блокували рух виїжджаючому автомобілю, витягли водія із салону, без будь-яких попереджень, безпідставно почали наносити йому чисельні удари руками і ногами, наділи на нього наручники і примусово доставили до чергової частини управління міліції [41];

6) *відомчо-корпоративні* (3,73 %) — кругова порука за співробітників, що порушують закон, безкарність, відсутність контролю. Співробітники сектору з боротьби з незаконним обігом наркотиків Лозовського МВ ГУ МВС України в Харківській області 09.10.2011 р. незаконно проникли до житла потерпілого з метою його доставлення до відділу. Останній виплигнув з вікна 4-того поверху, зазнавши тяжких тілесних ушкоджень. Керівництво міськвідділу покривало винних і приховувало факт внесення неправдивих даних у Журнал обліку доставлених, відвідувачів та запрошених Лозівського МВ [42];

7) *“ідейні”* (4,37 %) — бажання у будь-який спосіб «вивести злочинця на чисту воду» та обґрунтування необхідності застосування незаконних засобів розкриття злочинів, таких як: фізичний вплив, обман, погрози. Так, оперуповноважений кримінальної міліції у справах дітей Семенівського РВ УМВС України у Полтавській області 07.10.2014 у приміщенні райвідділу міліції з метою отримання зізнання у вчиненні крадіжки майна наніс затриманому удари руками по обличчю, гумовою дубинкою по ногам та пальцям рук, електрошокером в тулуб та нижні кінцівки, примушував віджиматися від підлоги, загасив тліючий недопалок цигарки об праву долоню [43];

8) *легковажно-безвідповідальні (“азартні силовики”)* (2,27 %) — бравада перед оточуючими, небажання відповідати за власні дії (вчинки), знаходження в стані алкогольного сп’яніння. Оперуповноважені сектору карного розшуку Дарницького РУГУ МВС України в м. Києві, перебуваючи в нетверезому стані, 24.09.2014 р. біля підземного переходу, де збиралися дівчата, що надавали послуги інтимного характеру, бравіруя перед оточуючими, підійшли перевіряти документи у хлопців, які стояли поряд. На відмову пред’явити документи співробітники міліції почали їх показово бити руками та ногами [44];

9) *інші* — 0,48 %.

Висновки. Отже, особа правоохоронців, що перевищили владу або службові повноваження займає ключове місце в криміналістичній характеристиці цього різновиду кримінальних правопорушень. Інформація щодо таких правоохоронців впливає на характер кореляційних зв'язків з іншими елементами, зумовлює підходи до формування типових версій, які визначають напрями здійснення розслідування.

Література:

1. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / [Лисиченко В.К., Гончаренко В.И., Салтевский М.В. и др.]; под ред. В.К. Лисиченко. — Киев : Выща школа, 1988. — 405 с.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини / за ред. І. М. Даньшина. — Х., 2003. — 352 с.
3. Сахаров А. Б. Актуальные вопросы учения о личности преступника // Теоретические проблемы учения о личности преступника : сб. науч. тр. — М. : ВИИПРМП, 1979. — С. 10–15.
4. Зелинский А. Ф. Криминальная психология : науч.-практ. изд. — Киев : Юринком Интер, 1999. — 240 с.
5. Личность преступника / под ред. В. Н. Кудрявцева, Н. С. Лейкиной, Г. М. Миньковского и др. — М. : Юрид. лит., 1975. — 272 с.
6. Коняхин В. Законодательное описание состава превышения должностных полномочий в УК РФ и УК других стран СНГ: единство и особенности / В. Коняхин, А. Снежко // Уголовное право. — 2004. — № 2. — С. 34–37.
7. Борков В. Уголовно-правовое значение использование должностных полномочий и их превышение / В. Борков // Уголовное право. — 2005. — № 2. — С. 11–14.
8. Голіна В. В. Кримінологічна характеристика та детермінація насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються неповнолітніми / В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, С. Ю. Лукашевич та ін. // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць. — Х. : Кроссруд, 2007. — Вип. 13. — С. 3–39.
9. Коновалова В. О. Юридична психологія: Академічний курс : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. — К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. — 424 с.
10. Поташкин Д. П. Криминалистическая тактика : учеб. пособие / Д. П. Поташкин. — М., 1998. — 64 с.
11. Зенкин А. Н. Методика расследования преступлений, связанных с незаконным захватом (“недружественным поглощением”) организацией с использованием подложных документов : монография / Зенкин А. Н. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 192 с.
12. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник: у 2 ч. / М. В. Салтевський. — Х.: Консум, 2001. — Ч.2. — 528 с.
13. Курс криминалистики: в 3 т. / [Аммосов С. Н., Бурданова В. С., Басалаев А. Н. и др.]; под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. —

- СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. — Т.1. Общетеоретические вопросы. Криминалистическая техника. Криминалистическая тактика. — 683 с.
14. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин. — М. : НОРМА (Издат. гр. НОРМА — ИНФРА-М), 2001. — 240 с.
 15. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. — Харьков : Юрид. ин-т, 1985. — 92 с.
 16. Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика : навч. посібник / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. — К. : “Юрисконсульт”, 2006. — 342 с.
 17. Закон України “Про основи національної безпеки України” (19.06.2003, № 964-IV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (дата звернення 25.04.2018).
 18. Закон України “Про демократичний цивільний контроль за воєнною організацією і правоохоронними органами” (19.06.2003, №975-IV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/975-15 (дата звернення 25.04.2018).
 19. Закон України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” (23.12.1993, № 3781-ХІІ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12 (дата звернення 25.04.2018).
 20. Конституція України: станом на 15 березня 2018 р. — Харків : Право, 2018. — 76 с.
 21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Кузьменка Віталія Борисовича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої ст. 364 КК України (справа щодо застосування кваліфікуючої ознаки “працівник правоохоронного органу” до працівника Державної виконавчої служби). Рішення Конституційного Суду України від 18.04. 2012 № 10-рп/2012. Справа №1-13/2012.
 22. Тацій В. Я. Прокуратура та органи правопорядку в системі правоохоронних органів у контексті системних змін до Конституції України / В. Я. Тацій // Вісник прокуратури. — 2013. — № 3. — С. 3–15.
 23. Бантишев О. Ф. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності: питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом 17 Кримінального кодексу України : навч посіб. / О. Ф. Бантишев, В. І. Рибачук. — К.: Ін Юре, 2003. — С. 18.
 24. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / В. Г. Асеев. М. : Мысль, 1976. — 158 с.
 25. Криминальная мотивация / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. — М.: Наука, 1986. — 304 с.
 26. Пилипенко О. А. Мотивація злочинної поведінки працівників ОВС під час розслідування кримінальних справ / О. А. Пилипенко // Проблеми протидії злочинності у сфері громадської безпеки: матер. Всеукр. наук-практ конф. (10 жовтня 2008 р., Дніпропетровський державний

- університет внутрішніх справ). — Дніпропетровськ : ДДУВС, 2009. — С. 98–102.
27. Волков Б. С. Личность преступника (уголовно-правовое и криминологическое исследование) / Б. С. Волков. — Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1972. — 186 с.
 28. Галахова А. В. Превышение власти или служебных полномочий. Вопросы уголовно-правовой квалификации / А. В. Галахов. — М.: Юрид. лит., 1978. — 96 с.
 29. Халиков А. Н. Должностные преступления: характеристика, расследование, предупреждение (криминалистический аспект) : монография / А. Н. Халиков. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 312 с.
 30. Тарасов Н. В. Преступления, совершаемые сотрудниками милиции: криминологический аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н. В. Тарасов. — М., 2000. — 21 с.
 31. Прохоров К. А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых сотрудниками милиции против жизни и здоровья : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / К. А. Прохоров. — М., 2004. — 232 с.
 32. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. С. Новаков. — К., 2003. — 227 с.
 33. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины : монография / О. А. Мартиненко. — Х. : Изд-во ХНУВС, 2005. — 496 с.
 34. Архів Конопотського міськрайсуду Сумської області. Провадження № 1/577/4/16.
 35. Архів Обухівського районного суду Київської області. Провадження № 1-5/14.
 36. Архів Тернівського районного суду м. Кривого Рогу. Провадження № 1-кп/215/21/15.
 37. Архів Солом'янського районного суду м. Києва. Провадження № 1-кп/760/435/16.
 38. Архів Березанськівського міського суду Київської області. Провадження № 1/356/1/16.
 39. Архів Комінтернівського районного суду м. Харкова. Провадження № 1-кп/641/352/2016.
 40. Архів Старо Самборівського міського суду Львівської області. Провадження № 1/445/1/2015.
 41. Архів Голосіївського районного суду м. Києва. Провадження № 1/752/53/14.
 42. Архів Первомайського районного суду Харківської області. Провадження № 1/632/4/16.
 43. Архів Семенівського районного суду Полтавської області. Провадження № 1-кп/547/3/16.

44. Архів Дарницького районного суду м. Києва. Провадження № 1/753/56/14.

References:

1. Sovetskaia kryminalistyka. Metodyka rassledovaniia ot del'nykh vydiv prestuplenyj / [Lysychenko V.K., Honcharenko V.Y., Saltevs'kyj M.V. y dr.]; pod red. V.K. Lysychenko. — Kyev : Vyscha shkola, 1988. — 405 s.
2. Kryminolohiia: Zahal'na ta Osoblyva chastyny / za red. I. M. Dan'shyna. — Kh., 2003. — 352 s.
3. Sakharov A. B. Aktual'nye voprosy ucheniia o lychnosti prestupnyka // Teoretycheskye problemy ucheniia o lychnosti prestupnyka : sb. nauch. tr. — M. : VYYPRMPP, 1979. — S. 10–15.
4. Zelyns'kyj A. F. Kryminal'naia psykholohiia: nauch.-prakt. yzd. — Kyev : Yuryntom Ynter, 1999. — 240 s.
5. Lychnost' prestupnyka / pod red. V. N. Kudriavtseva, N. S. Lejkynoj, H. M. Myn'kovskoho y dr. — M. : Yuryd. lyt., 1975. — 272 s.
6. Koniakhyn V. Zakonodatel'noe opysanye sostava prevysheniia dolzhnostnykh polnomochyj v UK RF y UK druhykh stran SNH: edynstvo y osobennosti / V. Koniakhyn, A. Snezhko // Uholovnoe pravo. — 2004. — №2. — S. 34–37.
7. Borkov V. Uholovno-pravovoe znachenye yspol'zovanye dolzhnostnykh polnomochyj y ykh prevysheniye / V. Borkov // Uholovnoe pravo. — 2005. — № 2. — S. 11–14.
8. Holina V. V. Kryminolohichna kharakterystyka ta determinatsiia nasyl'nyts'kykh zlochyniv proty zhyttia ta zdorov'ia osoby, scho vchyniaut'sia nepovnolitnimy / V. V. Holina, V. P. Yemel'ianov, S. Yu. Lukashevych ta in. // Pytannia borot'by zi zlochynnistiu : zb. nauk. prats'. — Kh. : Krossroud, 2007. — Vyp. 13. — S. 3-39.
9. Konovalova V. O. Yurydychna psykholohiia: Akademichnyj kurs : pidruchnyk dlia stud. iuryd. spets. vysch. navch. zakl / V. O. Konovalova, V. Yu. Shepit'ko. — K.: Vydavnychyj Dim “In Yure”, 2004. — 424 s.
10. Potashkyn D. P. Kryminalistycheskaia taktyka : ucheb. posobyie / D. P. Potashkyn. — M., 1998. — 64 s.
11. Zenkyn A. N. Metodyka rassledovaniia prestuplenyj, sviazannykh s nezakonnym zakhvatom (“nedruzhestvennym pohloschenyem”) orhanyzatsyej s yspol'zovanyem podlozhnykh dokumentov : monohrafiia / Zenkyn A. N. — M. : Yurlytynform, 2012. — 192 s.
12. Saltevs'kyj M. V. Kryminalistyka : pidruchnyk: u 2 ch. / M. V. Saltevs'kyj. — Kh.: Konsum, 2001. — Ch.2. — 528 s.
13. Kurs kryminalistyky: v 3 t. / [Ammosov S. N., Burdanova V. S., Basalaev A. N. y dr.]; pod red. O. N. Korshunovoj y A. A. Stepanova. — SPb. : Yuryd. tsentr Press, 2004. — T.1. Obscheteoretycheskye voprosy. Kryminalistycheskaia tekhnika. Kryminalistycheskaia taktyka. — 683 s.
14. Belkyn R. S. Kryminalistyka: problemy sehodniashneho dnia. Zlobodnevyie voprosy rossyjskoj kryminalistyky / R. S. Belkyn. — M. : NORMA (Yzdat. hr. NORMA – YNFRA-M), 2001. — 240 s.

15. Kolesnychenko A. N. Krymynalystycheskaia kharakterystyka prestuplenyj : ucheb. posoby / A. N. Kolesnychenko, V. E. Konovalova. — Khar'kov : Yuryd. yn-t, 1985. — 92 s.
16. Andrushko P. P. Zlochyny u sferi sluzhbovoi diial'nosti: kryminal'no-pravova kharakterystyka : navch. posibnyk / P. P. Andrushko, A. A. Stryzhevs'ka. — K.: “Yuryskonsul't”, 2006. — 342 s.
17. Zakon Ukrainy “Pro osnovy natsional'noi bezpeky Ukrainy” (19.06.2003, № 964-IV) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (data zvernennia 25.04.2018).
18. Zakon Ukrainy “Pro demokratychnyj tsyvil'nyj kontrol' za voiennoiu orhanizatsiieiu i pravookhoronnymy orhanamy” (19.06.2003, №975-IV) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/975-15 (data zvernennia 25.04.2018).
19. Zakon Ukrainy “Pro derzhavnyj zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv” (23.12.1993, № 3781-XII) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12 (data zvernennia 25.04.2018).
20. Konstytutsiia Ukrainy: stanom na 15 bereznia 2018 r. — Kharkiv : Pravo, 2018. — 76 s.
21. Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsijnym zvernenniam hromadianyna Kuz'menka Vitaliia Borysovycha schodo ofitsijnoho tlumachennia polozhennia chastyny tret'oi st. 364 KK Ukrainy (sprava schodo zastosuvannia kvalifikuiuchoi oznaky “pratsivnyk pravookhoronnoho orhanu” do pratsivnyka Derzhavnoi vykonavchoi sluzhby). Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy vid 18.04. 2012 № 10-rp/2012. Sprava №1-13/2012.
22. Tatsij V. Ya. Prokuratura ta orhany pravoporiadku v systemi pravookhoronnykh orhaniv u konteksti systemnykh zmin do Konstytutsii Ukrainy / V. Ya. Tatsij // Visn. prokuratury. — 2013. — № 3. — S. 3–15.
23. Bantyshev O. F. Vidpovidal'nist' za zlochyny u sferi sluzhbovoi diial'nosti: pytannia kvalifikatsii zlochyniv, predbachenykh rozdilom 17 Kryminal'noho kodeksu Ukrainy : navch. posib. / O. F. Bantyshev, V. I. Rybachuk. — K.: In Yure, 2003. — S. 18.
24. Aseev V. H. Motyvatsiia povedenya y formyrovannye lychnosty / V. H. Aseev. M. : Mysl', 1976. — 158 s.
25. Krymynal'naia motyvatsiia / otv. red. V. N. Kudriavtsev. — M.: Nauka, 1986. — 304 s.
26. Pylypenko O. A. Motyvatsiia zlochynnoi povedinky pratsivnykiv OVS pid chas rozsliduvannia kryminal'nykh sprav / O. A. Pylypenko // Problemy protydii zlochynnosti u sferi hromads'koi bezpeky: mater. Vseukr. nauk-prakt konf. (10 zhovtnia 2008 r., Dnipropetrovs'kyj derzhavnyj universytet vnutrishnikh sprav). — Dnipropetrovs'k : DDUVS, 2009. — S. 98–102.
27. Volkov B. S. Lychnost' prestupnyka (uholovno-pravovoe y krymynolohycheskoe yssledovanye) / B. S. Volkov. — Kazan' : Yzd-vo Kazan. un-ta, 1972. — 186 s.

28. Halakhova A. V. Prevysshenye vlasty yly sluzhebnykh polnomochyj. Voprosy uholovno-pravovoj kvalyfykatsyy / A. V. Halakhov. — M.: Yuryd. lyt., 1978. — 96 s.
29. Khalykov A. N. Dolzhnostnye prestupleniya: kharakterystyka, rassledovanye, preduprezhdenye (krymynalystycheskyj aspekt) : monohrafiya / A. N. Khalykov. — M. : Yurlytynform, 2012. — 312 s.
30. Tarasov N. V. Prestupleniya, sovershaemye sotrudnykamy mylytsyy: krymynolohycheskyj aspekt : avtoref. dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.08 / N. V. Tarasov. — M., 2000. — 21 s.
31. Prokhorov K. A. Krymynolohycheskaia kharakterystyka y preduprezhdenye prestuplenyj, sovershaemykh sotrudnykamy mylytsyy protyv zhyzny y zdorov'ia : dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.08 / K. A. Prokhorov. — M., 2004. — 232 s.
32. Novakov O. S. Kryminolohichna kharakterystyka ta profilaktyka zlochyniv, iaki vchyniaut'sia pratsivnykamy militsii u sferi sluzhbovoi diial'nosti : dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.08 / O. S. Novakov. — K., 2003. — 227 s.
33. Martynenko O. A. Determynatsiia y preduprezhdenye prestupnosti sredey personala orhanov vnutrennykh del Ukrainy : monohrafiya / O. A. Martynenko. — Kh. : Yzd-vo KhNUVS, 2005. — 496 s.
34. Arkhiv Konotops'koho mis'krajsudu Sums'koi oblasti. Provadzhennia № 1/577/4/16.
35. Arkhiv Obukhivs'koho rajonnoho sudu Kyivs'koi oblasti. Provadzhennia № 1-5/14.
36. Arkhiv Ternivs'koho rajonnoho sudu m. Kryvoho Rohu. Provadzhennia № 1-kp/215/21/15.
37. Arkhiv Solom'ians'koho rajonnoho sudu m. Kyieva. Provadzhennia № 1-kp/760/435/16.
38. Arkhiv Berezans'kivs'koho mis'koho sudu Kyivs'koi oblasti. Provadzhennia № 1/356/1/16.
39. Arkhiv Kominternivs'koho rajonnoho sudu m. Kharkova. Provadzhennia № 1-kp/641/352/2016.
40. Arkhiv Staro Samborivs'koho mis'koho sudu L'vivs'koi oblasti. Provadzhennia № 1/445/1/2015.
41. Arkhiv Holosiivs'koho rajonnoho sudu m. Kyieva. Provadzhennia № 1/752/53/14.
42. Arkhiv Pervomajs'koho rajonnoho sudu Kharkivs'koi oblasti. Provadzhennia № 1/632/4/16.
43. Arkhiv Semenivs'koho rajonnoho sudu Poltavs'koi oblasti. Provadzhennia № 1-kp/547/3/16.
44. Arkhiv Darnyts'koho rajonnoho sudu m. Kyieva. Provadzhennia № 1/753/56/14.